

SCHIMBUL DE MĂRFURI ÎNTRE CLUJ ȘI CRACOVIA ÎN ULTIMUL DECENIU AL SEC. XVI (II)

Am văzut locul Cracoviei în importul Clujului. Să vedem care era locul Clujului în exportul Cracoviei. Pentru aceasta ar fi necesar să ne raportăm la exportul cracovian în alte câteva orașe central- sau est-europene, pentru a fixa măcar relativ locul Clujului. Din nenorocire, scurtul răstimp cît am stat la Cracovia, în toamna anului 1596, nu mi-a permis să-mi extrag valorile vamale ale altor orașe. De aceea vom fixa locul Clujului în exportul Cracoviei pe baza taxelor vamale achitate de negustorii clujeni. Luînd în considerare anii 1594, 1595, 1597 și 1599, pentru care dispunem de totalul încasărilor vămii din Cracovia, avem situația contribuției clujenilor, după cum urmează:

	Valoarea vamală	Taxa vamală plătită
1594	2121 fl. 13 gr. 12 d.	9 fl. 29 gr. 9 d.
1595	2411 fl. 3 gr. 12 d.	134 fl. 24 gr.
1597	2891 fl. 1 gr. 9 d.	143 fl. 27 gr. 9 d.
1599	2535 fl. 14 gr. 3 d.	29 fl. 1 gr. 9 d.

sau în procente față de totalul încasărilor:

1594	0,4%
1595	5,5%
1597	4,9%
1599	1,1%

media procentuală pe cei 4 ani fiind de aproape 3%, ceea ce este triplu față de Oradea = 1,1% și dovedește că la vama Cracoviei, unde veneau negustori din toată Europa, Clujul a avut în unii ani (1595) o situație relativ satisfăcătoare.

Dacă aruncăm o privire asupra celor spuse în legătură cu importul clujean, constatăm că anii de cel mai intens trafic sînt: 1595, 1597 și 1599, diagrama importului de postav, de pildă, urmează următoarea linie: urcînd de la 1595 la 1597 și scoborînd în 1599, față de anul de vîrf 1597, — dovadă neîndoielnică a unor greutăți de moment —, dar urcînd în raport cu anul 1595⁸⁵. În ansamblul dece-

⁸⁵ Cifra a rezultat din transformarea importului global al Transilvaniei de NV., înregistrat în registrele cracoviene în anii respectivi: 44 018 fl. 10 gr. 6 d.pol. = în fl. ung. 29 051 fl. 88 d., la care s-au adăugat 7 588 fl. 50 d. importul cracovian al Clujului în 1599 pe baza registrului tricesimal al Clujului din acel an.

niului cei 3 ani reprezintă însă 99,22⁰/₀, ceea ce confirmă teza intensificării relațiilor comerciale tocmai în perioada de crescândă influență polonă în afacerile transilvănene. Importul de pînză marchează o diagramă ce scoboară treptat din 1595 la 1599, dar în ansamblu acești 3 ani totalizează și aici 90,37⁰/₀⁸⁶.

Pe luni, atît în cazul postavului, cît și al pînzeturilor se observă că traficul maxim a fost în martie—mai și iulie—octombrie⁸⁷.

Care să fie explicația acestui fenomen? Credem că importul masiv de postav pe piața clujeană și tendința lui în general mai ridicată față de cel de pînzeturi se explică, între altele, prin necesitățile militare într-o perioadă neliniștită care avea să ducă la război în toamna lui 1599, cînd necesitățile de postav au crescut. De altfel nu e întîmplător faptul că tocmai în acești ani se importă un mare număr de arme de foc (339) prin diverse orașe (Cluj, Oradea, Dej), că se importă sulf de aproape 300 fl și plumb, în 1595 și în 1597, de aproape 200 pietre (= 2500—3200 kg) și în 1599, 78 de măji (= 5952,96 kg) adică în total circa 9000 kg. Pare justă raportarea acestui import la pregătirile militare ale epocii.

În ce privește repartitia pe luni credem că ea era determinată mai întii de faptul că marile tîrguri anuale ale Cracoviei aveau loc tocmai în perioada cînd negustorii clujeni sînt atestați acolo, alături de alți negustori transilvăneni. Pe baza registrelor vamale din Cracovia se poate întocmi următoarea situație statistică a frecvenței:

Anul	Intervalul cînd sînt menționați	Predomină în lunile
1592	29 I — 9 IV	februarie
1593	24 II — 10 XII	aprilie-mai și octombrie
1594	{ 5 I — 22 VI 1 X — 31 XII	ianuarie și octombrie-noiembrie
1595	5 I — 30 XII	februarie și octombrie-nov.
1597	30 I — 13 XII	febr.-martie și apr.-iulie
1599	8 VII — 13 XI	septembrie-octombrie
1600	14 I — 4 III	—

Iarmaroacele Cracoviei se țineau la 3—14 mai (al sf. Ladislau), la 11—17 iunie (al Sf. Vitus) și la 29 septembrie—5 octombrie (al sf. Mihail), or, tocmai în aceste luni se întîlnesc obișnuit acolo și negustorii clujeni. Dar credem că prezența lor la Cracovia mai ales în lunile de primăvară și toamnă trebuie pusă în legătură și cu aprovizionarea negustorilor clujeni pentru sărbătorile Paștelui și Crăciunului⁸⁸ fiind un perfect paralelism între deplasarea lor la Cracovia și apropierea respectivelor sărbători.

O altă problemă pe care o ridică analiza registrelor vamale cracoviene este și aceea a predominării la import a produselor textile ale Europei Centrale, față

⁸⁶ WAP, Cracovia, Księgi celne, Mss. 2119 (1595) și 2120 (1597) și 2121 (1599), passim.

⁸⁷ Cf. mai sus, p. 18—19.

⁸⁸ În 1592 Paștele au căzut în 26. III.; în 1593, la 11. IV.; în 1594, la 31. III.; în 1595, la 20. IV.; în 1597, la 27 III.; în 1599, la 8. IV.; în 1600, la 2. IV.

de cele apusene. Care să fie cauza transformării survenite la sfârșitul sec. al XVI-lea în structura importului, de la Cracovia, al Clujului și al altor orașe transilvănene în general? Știm că la începutul și chiar la jumătatea sec. al XVI-lea încă mai veneau în Transilvania postavuri apusene de calitate mai bună. De pildă, în 1538 veneau sorturi ca: Trothmar, de Bruges, Bergamo, Wyzyn, Purpyan, iar prin 1558: Leppeles, Puzpokor, Leurewemberger, care acum nu mai apar în registre, cum nu mai apar nici postavurile și pînzeturile fine de Flandra, ori din regiunea Rinului și din Italia, pe care le aflăm în registrele de socoteli ale Sibiului și Brașovului în prima jumătate a secolului al XVI-lea ca sorturile de Löwen, Vervna, Pernisio, Malinnes, Mecheln, Langwerder, Trichtisch, Maastricht, Speyer, Aachen, Nürnberg etc.⁸⁹

Cauza acestei transformări va fi fost pe de o parte faptul că în Țările de Jos, în special în Flandra, represiunea spaniolă împotriva poporului, care a ridicat armele pentru a scutura jugul străin, a fost de bună seamă însoțită de distrugerea serioasă a forțelor de producție. Or, scăderea producției în Țările de Jos tocmai într-o perioadă cînd exportul spre lumea nouă solicita noi și noi produse a dus, pe de o parte, la scumpirea produselor apusene și, pe de altă parte, la înviorarea producției engleze — și, legat de aceasta, la intensificarea concurenței mărfurilor engleze pe continent — și totodată la avîntul producției central-europene, care acum începe să imite produsele textile ce nu se mai aduc din Apus, fără însă a le împrumuta și calitatea⁹⁰. Dar a mai fost o cauză, oarecum de caracter mai general: creșterea prețurilor, provocată de invazia metalelor nobile (aur, argint) din America. În raport cu Europa de apus, în Polonia, unde aurul și argintul au ajuns doar datorită relațiilor de schimb cu Apusul, deci din a doua mînă, procesul influențării circulației monetare a avut loc mai tîrziu decît în Apus, și anume spre sfârșitul secolului al XVI-lea⁹¹.

Or, este știut că dacă se mărește cantitatea de monetă prețurile mărfurilor cresc și invers. Cu cît sînt mai mulți bani cu atît mai mică e valoarea lor și invers, cu cît mai mică e valoarea banilor, deci cu cît e mai scăzută puterea lor de cumpărare, cu atît mai scumpe sînt mărfurile⁹².

După o statistică întocmită de Roman Rybarski⁹³, care a luat ca bază anii 1525—1530 (deci din prima jumătate a sec. XVI), pe care i-a notat cu 100%, la sfârșitul sec. al XVI-lea, prețurile diverselor articole au crescut cu următorii indici: 1 bou: 1525—1530 = 100, în 1589—1590 = 381; 1 piele de bou (buc.): 1525—1530 = 100, în 1559—1590 = 206; 1 piatră (= cca. 16 kg) piper: 1525—1530 = 100, în 1589—1590 = 179; 1 postav (= 24,03 m) Lunski, în 1525—1530 = 100, în 1589—1590 = 168; 1 cot (54,94 cm) de damasc, în 1525—1530 = 100, în 1589—1590 = 126, deci la aceste articole în interval de 60 de ani prețurile au crescut în procente variind de la 26% la 281%.

⁸⁹ S. Goldenberg, *Clujul în sec. XVI*, p. 261; R. Manolescu, *Relațiile comerciale ale Țării Românești cu Sibiul la începutul veacului al XVI-lea*, în *Anal. Univ. București*, Seria șt. sociale, istorie, 1956, nr. 5, p. 235; Idem, *Schimbul de mărfuri dintre Țara Românească și Brașov în prima jumătate a secolului al XVI-lea*, în *Studii și materiale de istorie medie*, II, 1957, p. 157 și 164—165; Cf. și M. Dan, *Din relațiile comerciale ale Transilvaniei cu Polonia la sfârșitul secolului al XVI-lea. Produse textile importate de clujeni de la Cracovia*, p. 291 și nota 7.

⁹⁰ Vezi Antoni Mączak, *Sukiennictwo wielkopolskie XIV—XVII wieku*, p. 232.

⁹¹ Cf. I. Pelc, *Ceny w Krakowie w latach 1369—1600*, Lwów, 1935, p. 53—54.

⁹² Herm. Henryk Kornreich, *Rewolucija cen w XVI i XVII stuleciu i jej przyczyny*, în *Ekonomista*, IV, 1910, p. 150.

⁹³ R. Rybarski, o.c., I, p. 229—232, p. 240—245.

Or, scumpirea mărfurilor va fi fost sensibilă mai ales la postavurile și pînzeturile apusene, ca unele ce erau de o calitate mai bună și care, în plus, se aduceau de la mari distanțe. Cum întreprinderile sileziene, ceho-morave și polone ofereau produse textile mai ieftine⁹⁴ ca preț, într-o epocă de generală scumpete, era firesc ca ele să constituie principala sursă de aprovizionare și pentru negustorii clujeni. În aceste condițiuni se explică de ce postavul silezian de Görlitz, care la începutul sec. al XVI-lea venea la Brașov pe locul 3—4, iar cel de Wrocław pe locul 13⁹⁵, ocupă la sfîrșitul secolului locul 1 în importul de postavuri al Clujului.

În legătură cu cele de mai sus se pune problema provenienței mărfurilor importate de negustorii clujeni din Cracovia la sfîrșitul sec. XVI, problemă deosebit de importantă, întrucît cercetarea ei ne permite să descifrăm mai clar caracterul predominant central-european al importului clujean de produse textile, iar pe de altă parte, ne arată că schimbul de mărfuri dintre Cracovia și Cluj are mai ales caracterul comerțului de tranzit⁹⁶.

Piei. Dintre cele importate de negustorii clujeni din Cracovia cele mai multe sînt de proveniență răsăriteană (ruso-lituană) și moldovenească, care se pare că erau prelucrate la Cracovia, un renumit — după Poznań — centru al pielăriei și blănurilor⁹⁷. Observăm că în mare parte Clujul importă piei mai mici, scumpe (sobol, mustela, hermelin, veveriță, cordovan)⁹⁸.

Postavuri. Se aduc la Cracovia din multe țări, dar prevalent din Europa Centrală. Cantitățile relativ reduse de postavuri apusene, din Anglia, Olanda, Belgia, Franța, Italia (faynlundisz, lunski, yerzynek, uterfin, carasia, la origine engleză) se aduc prin porturile Gdańsk sau Elbląg (Elbing) de la Marea Baltică. Negustorii din cele două porturi baltice sînt pomeniți în registrele vamale cracoviene aducînd la Cracovia postav lunski și carasie — desigur apuseană⁹⁹ —, deși în acest timp, acest postav din lînă, de origine spaniolă sau engleză, se producea și în Silezia, Moravia și Malopolska¹⁰⁰.

Carasia adusă la Cluj va fi fost, probabil, de proveniență dublă, poate mai mult sileziană și polonă, ținînd seamă de prețul ei relativ redus. De altfel, și postavul mai scump faynlundisz (falendisz) și lunski (lunsdisch) ajunge să fie fabricat în Germania, numele lui designînd calitatea și indicînd proveniența (*lundysz, falendisz niemecky*)¹⁰¹. Postavurile olandeze bune și foarte scumpe, ca Har-rachul, care vine din diferite regiuni ale Nederlandei, dar și din Valenciennes și

⁹⁴ Cf. și Fr. Kavka, o.c., p. 42.

⁹⁵ Cf. R. Manolescu, *Schimbul de mărfuri dintre Țara Românească și Brașov* . . . , p. 157 și Fr. Kavka, o.c., p. 28—29. La Sibiu însă postavul de Görlitz era pe locul I (*ibid.*).

⁹⁶ Pentru rolul de tranzit al Cracoviei cf. Jan Matecki, *Handel zewnątrzny Krakowa w XVI wieku*, p. 78, 147, 151—152.

⁹⁷ Cf. R. Rybarski, o.c., I, p. 87—101; Ig. Baranovski, *op. cit.*, p. 96, 104, 113. Alte centre renumite pentru prelucrarea pieilor (Safian, Kordovan) erau Kazimierz, de lângă Cracovia, Przemysl și Warszawa. Unele piei est-europene (sobol, veveriță) erau aduse de negustorii venețieni, mai bine zis de grecii din Venetia (WAP, Ks. cełne, Mss. 2117 (1593) fol. 170—170 v.

⁹⁸ *Ibid.*

⁹⁹ WAP, Ks. cełne. Mss. 2119 (1595), fol. 217, fol. 253 și Mss. 2118 (1594), fol. 235.

¹⁰⁰ A. Mączak, o.c., p. 232. La Cracovia se aduce acum Carasie și de Nürnberg (WAP, Ks. cełne, Mss. 2117, fol. 123 v) Jan Syganski, *Analecta Sandeckie do XVI i XVII w.*, Lwów, 1905, pomeniște carasia de Zmigród.

¹⁰¹ R. Rybarski, o.c., p. 163—164.

Handschoote și care, în a doua jumătate și la sfârșitul sec. XVI, se numește *rasch*¹⁰², probabil *rasa* din registrele transilvănene, vine la Cluj mai ales prin Viena.

Postavurile sileziene, în frunte cu cel de Görlitz, apoi de Wrocław, de Zwicklich, ca și cele de Saxonia (Misnia) sînt de calitate medie, deci mai ieftine. De aceeași calitate sînt și cele ceho-morave (de Moravia, Jihlava), care vin împreună cu cele sileziene, obișnuit prin Wrocław, în mari cantități. Registrele vamale atestă la Cracovia import regulat de postav din Moravia (Tišňov)¹⁰³, Misnia (Saxonia)¹⁰⁴, din Silezia¹⁰⁵ în mari cantități. Negustorii din Bardějov, Debrecen, Kežmarok, Košice, Levoča, Oradea, Cluj și alte orașe veneau la iarmaroacele cracoviene și cumpărau postav silezian și morav, fie de la negustorii cracovieni, fie de la cei cehi, moravi, silezieni, saxoni, bavarezi, veniți cu el acolo, cum precizează izvoarele vamale: *stamina... ab extraneis empta*¹⁰⁶.

Dintre alte sorturi de postav, *muhaierul*, care era de mai multe feluri (turcesc, venețian, german) se aducea prin Gdańsk¹⁰⁷ și Cracovia îl tranzita spre Ungaria și Transilvania.

Negustorii transilvăneni au adus din Cracovia și postavuri poloneze, deși în cantitate redusă. Așa, postavul de Smatrusz¹⁰⁸ importat de negustorul clujean Valanti la 6 aprilie 1593, este cu siguranță de fabricație cracoviană, Smatrusz însemnînd partea de la etaj a imensului palat al postavurilor din Cracovia Sukiennice, admirabil monument istoric existent și azi în piața mare a orașului¹⁰⁹.

Tot de fabricație polonă era și postavul Podgorski, probabil de la Ciężkowice¹¹⁰ din care s-a importat la Oradea în 1597 cantitatea de 30 buc., în valoare vamală de 105 fl. 18 gr¹¹¹, ceea ce arată o calitate inferioară.

Pînzeturi și mătăsuri. Se importă în primul rînd pînză *galer* (olandeză, de la Geller, provincie în Olanda sau elvețiană de la St. Gallen¹¹²) pomenită în registrele cracoviene, fie cu numele ei, fie cu numele general de *plotno holenderskie* (din Olanda) sau *flandryiskie*, ceea ce desminte afirmația lui Rybarski¹¹³, că lipsește din registrele vamale. Mult mai redusă e cantitatea de pînză germană de Köln, de bună calitate, care odinioară, în sec. XV, se întîlnea mult mai des și în registrele vamale de la noi. Pînza de Köln (plotno Kolinskie, Kołonskie) se aducea

¹⁰² A. Mączak, o.c., p. 233—234.

¹⁰³ WAP, Ks. cełne, Mss. 2120 (1597), fol. 295 v.; Mss. 2121 (1599), fol. 100 v.; Mss. 2117 (1593), fol. 160; Arh. Stat. Cluj-Napoca, SOC, Registrul tricesimal din 1599.

¹⁰⁴ WAP, Ks. cełne, Mss. 2120, fol. 286 v.

¹⁰⁵ *Ibid.*, Mss. 2117, fol. 205 v și 2118, fol. 269 (Cieszyn) și fol. 324, 326 (Wrocław).

¹⁰⁶ R. Rybarski, o.c., I, p. 166—167; A. Mączak, o.c., p. 234—235, 237—238.

¹⁰⁷ WAP, Ks. cełne, Mss. 2117 (1593), fol. 23.

¹⁰⁸ WAP, Ks. cełne, Mss. 2117 (1593), fol. 106 v.

¹⁰⁹ W. Łuszczkiewicz, *Sukiennice Krakowskie*, Kraków, 1899, p. 7.

¹¹⁰ E vorba de producție din regiunea subcarpatică (Biecz, Ciężkowice, Pilzno, Dukla, Brzostek), (A. Mączak, o.c., p. 225).

¹¹¹ WAP, Ks. cełne, Mss. 2120 (1597).

¹¹² A. Schuler, *Geschichte des mittelalterlichen Handels und Verkehrs zwischen West-Deutschland und Italien*, I, p. 639.

¹¹³ R. Rybarski, o.c., I, p. 174. Rybarski afirmă pentru prima jumătate a sec. XVI că galerul ar fi fost o pînză scumpă. Pentru perioada la care ne referim galerul este o pînză ieftină (la Cluj, în 1599, 1 vig are valoarea vamală de 1 fl. 20 d.), ceea ce ridică întrebarea dacă nu cumva era o pînză ce se producea în Europa centrală, păstrînd doar numai numele celei apusene, dar nu și calitatea ei.

la Cracovia de negustori din Wrocław, Glogau și Nürnberg¹¹⁴, dar și pe mare (Gdańsk), pe unde veneau și pinzeturile olandeze, flamande și elvețiene¹¹⁵.

O pînză fină din care se importă la Cluj mari cantități este voalul (*plotno rąbkawe, rąbki*), care, cum arată numele sub care apare în registru (*tela flamskie alias rąbkowe*), venea din Flandra¹¹⁶. În cantități extrem de mici s-au importat la Cluj în 1594—1597 câteva pînzeturi fine și scumpe, mai ales de origine orientală sau italiană (Damasc, atlas, Kitaikă, fioret) aduse în Polonia mai ales de negustorii italieni, mari exportatori ai obiectelor confecționate din mătase și produse (ca atlasul, damascul) în Veneția și Neapole special pentru Polonia (*robba per Polonia*)¹¹⁷.

După cum am spus, în ansamblu, cantitățile cele mai mari de pînză ce se aduc la Cluj sînt din Silezia, Austria (Viena) sau Polonia, la care se adaugă sorturi mai ieftine (ordinară, albă simplă, neagră, colorată, bogasie etc.), a căror proveniență nu o putem stabili.

La Cracovia în a doua jumătate a sec. XVI importul de pînză din Silezia a luat un caracter de masă. Se aducea mai ales din Glogau (*plotno glogowskie*)¹¹⁸. Pinza polonă ce se aducea la Cluj era cea de Biecz și Biała din Malopolska, unde la Kazimierz, Kleparz, Nowy Sącz, Biecz, Lelowe, Kęty, Pilzno era o înfloritoare producție de pînzeturi¹¹⁹.

Diferitele produse de mătase (colorată, dantelă, cingători) proveneau la Cracovia din import, căci în Polonia — în afară de o producție a cingătorilor căptușite cu mătase și cu cataramă de argint¹²⁰ nu exista propriu-zis o industrie a mătăsii. Astfel de obiecte se aduceau din Slovacia¹²¹, Turcia și Italia¹²². Registrele vamale ale Cracoviei atestă importul acestor obiecte din Italia la Cracovia¹²³, uneori fiind tranzitate prin Viena¹²⁴.

Imbrăcăminte și încălțăminte. Pălăriile importate la Cluj de la Cracovia — cum o arată și registrul de tricesimă clujean din 1599 — erau de proveniență slovacă (*Bardějov, Bartfay siweget*), dar prin Viena s-au adus atunci la Cluj mai ales pălării din Jihlava și Opava (Troppau) (Moravia) și din Pojon (Bratislava) (Slovacia)¹²⁵. Cracovia mai importa pălării din Wrocław și Nürnberg, dar se confecționau pălării și în Polonia¹²⁶ și poate *czapki chłopskie*, pomenite în registre, provin din Polonia¹²⁷. Mănușile de felurite soiuri, simple ori îmblănite, se importau

¹¹⁴ *Ibid.*, Cracovia avea întinse legături comerciale cu Nürnbergul (WAP, Ks. celne, Mss. 2121 (1599), fol. 12, 15 v., 19, 34). *Plotno kolinskie* ori *kolońskie* poate veni și de la Koło (în Polonia).

¹¹⁵ WAP, Ks. celne. Mss. 2121 (1595), fol. 101 v.; R. Rybarski, o.c., I, p. 174.

¹¹⁶ *Ibid.*

¹¹⁷ *Ibid.*, p. 175—179.

¹¹⁸ *Ibid.*, p. 175—176.

¹¹⁹ Ign. Baranowski, o.c., p. 152, 180.

¹²⁰ *Ibid.*, p. 111.

¹²¹ Arh. Stat. Cluj-Napoca, SOC, Reg. tricesimă (1599).

¹²² R. Rybarski, o.c., I, p. 178—179.

¹²³ WAP, Ks. celne, Mss. 2120 (1597), fol. 235 v.

¹²⁴ *Ibid.*, Mss. 2119 (1595), fol. 230—230 v.

¹²⁵ Cf. Fr. Kavka, o.c., p. 36—38 și A. Florovskij, o.c., II, p. 146.

¹²⁶ R. Rybarski, o.c., I, p. 184—185. Pălăriile polone se exportau în Ungaria, la Constantinopol și în Moldova (Ign. Baranowski, o.c., p. 178—181).

¹²⁷ WAP, Księgi celne, diverse volume, passim.

din răsărit (Rusia)¹²⁸ sau din Italia (mănuși italiene)¹²⁹ ori din Cehia¹³⁰. Ciorapii împlețiți, de damă ori bărbătești, se importau din Silezia, Bavaria și Italia¹³¹. Caftanurile se importau de asemenea¹³².

Încălțăminte se importa la Cluj în sorturi și calități reduse și — spre deosebire de alte orașe transilvănene — din importul Clujului lipsesc cizmele, ghetetele și pantofii. Papucii de safian, ce se aduc la Cluj, credem că provin din atelierele de cizmărie ale Cracoviei, unde așa-numiții cizmari italieni (*szewcy włoscy*) îi confecționau din safian sau din cordovan¹³³. Cingătorile din piele, simple, se confecționau la Cracovia¹³⁴, dar acolo se importau, alături de bice, năgăici, frie din Rusia¹³⁵.

Metalele și obiectele de metal constituie un important sector al importului clujean de la Cracovia și care — spre deosebire de postavuri, pînzeturi, mătăsuri, îmbrăcăminte — cuprinde în cea mai mare parte produse poloneze. Oțelul importat de clujeni nu va fi fost, desigur, oțel polonez, produs în cantități mici, ci oțel de import, probabil de Stiria¹³⁶ sau Silezia.

Plumbul importat la Cluj în cantități mai mari era extras din Malopolska în minele de la Olkusz. Este drept că registrul cămării de acolo nu pomeneste de export de plumb în Transilvania, ci în Ungaria¹³⁷, dar analogia cu cazuri similare ne permite să presupunem, că și în acest caz poate fi vorba de export la noi. De la Olkusz se exporta plumb și în apus prin Gdańsk¹³⁸, apoi în orașele din Ungaria superioară (= Slovacia), în Silezia, Cehia și Moravia¹³⁹.

Arama, care, obișnuit, constituia un principal obiect al exportului de metale din Ungaria superioară (= Slovacia) — dar și din Transilvania — la Cracovia¹⁴⁰ este importată de clujeni din Cracovia sub formă de cupru tras, „îndoit“, deci prelucrată de cracovieni sau, poate, adusă din Silezia¹⁴¹.

S-au importat, îndeosebi, obiecte fabricate din fier. Coasele și secerile aduse la Cluj din Polonia vor fi fost de producție indigenă, poate din Nowy Sącz cu o

¹²⁸ R. Rybarski, o.c., I, p. 185—186.

¹²⁹ WAP, Księgi cełne, Mss. 2120 (1597), fol. 235 v.

¹³⁰ *Ibid.*, Mss. 2117 (1593), fol. 165 v. — 166; un evreu din Praha, Jachim, aduce la Cracovia postav, kitaikă, mănuși, dantelă.

¹³¹ WAP, Ks. cełne, Mss. 2120 (1597), fol. 235 v.; R. Rybarski, o.c., I, p. 184—185.

¹³² R. Rybarski, *ibid.*

¹³³ *Ibid.*, p. 108. În Cracovia, un important centru al pielăritului, prin 1581, existînd acolo circa 80 de ateliere de cizmărie (*ibid.*, p. 106).

¹³⁴ *Ibid.*, p. 111.

¹³⁵ *Ibid.*, p. 185—186.

¹³⁶ Cf. Benedykt Zientara, *Dzieje małopolskiego hutnictwa żelaznego XIV—XVIII w.*, Warszawa, 1954, p. 84, 161—162.

¹³⁷ WAP, Teki A. Grabowskiego, Mss. 48 (300 p.) *Regestr. poborów Komory Olkuszkiej z r. 1591.*

¹³⁸ R. Rybarski, o.c., I, p. 140.

¹³⁹ *Ibid.*, și K. Pieradzka, o.c., p. 181 și urm.

¹⁴⁰ R. Rybarski, o.c., I, p. 142; K. Pieradzka, *Trzy wieki stosunków handlowych pomiędzy Gdańskiem a Węgrami*, p. 205. Arama ungară era adusă la Cracovia și de aici pe Vistula la Marea Baltică (Gdańsk) sau pe uscat la Wrocław și de acolo pe Oder la Szczecin.

¹⁴¹ Arh. Stat. Cluj-Napoca, SOC, Registrul tricesimal din 1599; R. Rybarski, o.c., p. 184.

înfloritoare producție de acest gen¹⁴² sau din regiunea Częstochowa și Radom¹⁴³. Se produceau alături de alte obiecte tăioase din fier, în așa-numitele szlofarnie (*szlifernie*), din care existau și în regiunea Cracovia¹⁴⁴. Ace felurite se aduceau, ca și cuiele, din Silezia și erau tranzitate prin Polonia¹⁴⁵, dar și unele și altele se produceau și în Cracovia¹⁴⁶, unde pe la jumătatea sec. XVI erau 13 ateliere de fabricat ace¹⁴⁷ sau cuie, în localități apropiate (Bodzęcin, Jastrzębiec, Rakov, Szydłów etc.)¹⁴⁸. Cuțitele aduse la Cluj erau fie simple, fie cu mîner de os sau cu teacă. Se aduceau la Cracovia din Silezia, Stiria, Olomouc, Opava etc.¹⁴⁹, iar cele mai scumpe de argint aurit se aduceau din Leipzig, alături de bijuterii de argint¹⁵⁰. Cuțitele de producție indigenă erau produse la Cracovia și în suburbiile sale, unde erau numeroase ateliere de cuțite, de calitate inferioară (*proste, pospolite*)¹⁵¹, cum vor fi fost acele *noży krakowskie* importate în 6 aprilie 1593 de negustorul Valanti din Cluj¹⁵². Tabla de felurite soiuri, ca și sîrma de fier și de cupru se produceau în Malopolska, în manufactura de lângă Olkusz a bogatului negustor și cămătar cracovian, consul al orașului, Pavel Kauffmann¹⁵³.

Armamentul importat de clujeni din Cracovia = (rusznice, cuirase) era de producție autohtonă, produse acolo de *rusznikarzy, platnerzy și pancernicy*¹⁵⁴.

Mirodenii, fructe, pește. Erau cea mai mare parte produse aduse la Cracovia de negustori străini. Piperul venea din Turcia, și se importa prin Gdańsk¹⁵⁵, pe unde veneau și zahăr, orez, migdale, portocale, lămii și stafide¹⁵⁶. Dar piper, migdale, zahăr se mai importau și din marele centru silezian Wrocław¹⁵⁷ și îndeosebi coloniale și medicinale aduceau la Cracovia negustorii venețieni¹⁵⁸. Mărfuri orientale (piper, stafide, struguri, malvazie) se aduceau prin Liov, ori de negustorii

¹⁴² B. Zientara, o.c., p. 159.

¹⁴³ Ign. Baranowski, o.c., p. 29. Se exportau și în Moldova. Coasele și secerile, zise „polone“, se lucrau și în Cehia (J. Kořan, *Staré české železářství*, Praha, 1946, p. 68).

¹⁴⁴ Ign. Baranowski, o.c., p. 37—38; R. Rybarski, o.c., I, p. 182.

¹⁴⁵ R. Rybarski, o.c., I, p. 184.

¹⁴⁶ *Ibid.*

¹⁴⁷ Ign. Baranowski, o.c., p. 45—46.

¹⁴⁸ *Ibid.*, p. 50—52. În sec. XVI nu era orașel în Polonia în care să nu fie o fierărie — două (*Ibid.*).

¹⁴⁹ Ign. Baranowski, o.c., p. 44.

¹⁵⁰ WAP, Ks. celne, Mss. 2119 (1595), fol. 110 v.

¹⁵¹ Ign. Baranowski, o.c., p. 44; Cf. și B. Zientara, o.c., p. 180.

¹⁵² WAP, Ks. celne, Mss. 2117 (1593), fol. 106 v.

¹⁵³ Ign. Baranowski, o.c., p. 38—39; cf. B. Zientara, o.c., p. 173.

¹⁵⁴ Ign. Baranowski, o.c., p. 46—50; N. Gașiorowska, *Przemysł metalowy polski w rozwoju dziejowym*, Warszawa, 1929, p. 19, 22, 25; A. Wawrzyńczyk, o.c., p. 68 și n. 10.

¹⁵⁵ WAP, Ks. celne, Mss. 2117 (1593), fol. 51; R. Rybarski, o.c., p. 148—149.

¹⁵⁶ WAP, Ks. celne, Mss. 2110 (1595), fol. 101 v. Se pomenește și de *czuker Gdański* (WAP, Ks. celne, Mss. 2117 (1593), fol. 67).

¹⁵⁷ *Ibid.*, Mss. 2121 (1599), fol. 31 v.; R. Rybarski, o.c., I, p. 152.

¹⁵⁸ *Ibid.*, Mss. 2120 (1597), fol. 189 v.; Produsele medicinale le cumpărau negustorii venețieni din Alexandria și Damasc, și le aduceau în Polonia (Bibl. Jagellońska, Mss. 6554/IV, *Acta Tomiciana*, X, p. 147 (1535)).

armeni din Camenița, care veneau la Cracovia sau la iarmarocul din Lublin¹⁵⁹. Fructe zaharisite veneau din Italia aduse de negustorii venețieni¹⁶⁰.

Pește se importa prin Liow¹⁶¹, dar heringi (*sledzi*) care se aduc și la Cluj, veneau la Cracovia de la Marea Baltică, din Gdańsk¹⁶² și Elbląg și prin Cracovia se tranzitau spre Silezia, Cehia, Moravia, Ungaria și Transilvania¹⁶³.

Chimicale și vopsele. Staniu se aduce din Silezia¹⁶⁴, însă obiectele din cositor puteau fi aduse din Nürnberg și Wrocław, dar și cele produse în Cracovia¹⁶⁵. Mi-niul este un articol polonez, ce se exporta pînă în Italia¹⁶⁶.

Sulful era de asemenea un articol polonez de export, care se exploata în apropierea Cracoviei, la Swoszowice, unde tocmai în sec. XVI exploatarea lui s-a intensificat¹⁶⁷. Și alaunul era un produs polonez de export¹⁶⁸, în timp ce vitriolul (*grispan, koperwasser*) se tranzita¹⁶⁹. Șofranul venea sau din Turcia sau din Spania (Aragon, Catalonia) și se tranzita prin Cracovia, cum se tranzitau și vopselele turcești¹⁷⁰.

Mărfuri diferite. Sticlă și oglinzi aduceau la Cracovia negustorii venețieni. În 1597 este amintit un Marsilius Venetus aducînd la Cracovia sticlă, oglinzi și imitații de aur¹⁷¹. Vase de sticlă și geamuri se produceau și în Polonia, mai ales la Myślenice, Radoszyce, Jędrzejów, Żywiec, Mikuszow¹⁷². Hîrtia de diferite calități (pergament, de scris, de tipar, ordinară), ce s-a adus din Cracovia la Cluj, era un produs indigen, care se bucura de un bun renume, exportîndu-se pînă în Lituania (Vilna) și Belorusia (Minsk). Îndeosebi, se fabrica în morile de hîrtie din jurul Cracoviei, de la Balice, Czajewicze, Gremliewicze, Krzeszowice, Młodziejowice, Mogile, Prądnik și Wilczkowice¹⁷³. Dar se importa și din Silezia (Wrocław, Glogau) și din Bavaria (Nürnberg)¹⁷⁴ și e probabil că și hîrtia din aceste țări a ajuns la Cluj, la sfîrșitul sec. al XVI-lea.

Din alte mărfuri mărunte, covorașele se aduceau din Cracovia ca marfă de export, ața (albă, aurită, colorată, roșie) venea din Silezia (Wrocław)¹⁷⁵, iar alte

¹⁵⁹ WAP, Ks. cełne, Mss. 2117 (1593), fol. 32, 41, 47, 49; Cf. și J. Kieniewicz, *Droga morska do Indii i handel konzerny w latach 1488—1522*, în *Przegląd Historyczny*, IV, 1964. A. Florovskij indică 3 căi prin care veneau mirodeniile în Polonia: a) Veneția ori Genova—Nürnberg—Cehia—Polonia, b) Olanda—Hamburg—Gdańsk și c) M. Neagră—Liow (o.c., p. 226).

¹⁶⁰ *Ibid.*, Mss. 2119 (1595), fol. 217 v.

¹⁶¹ *Ibid.*, Mss. 2118 (1594), fol. 232, 261 v.

¹⁶² *Ibid.*, Mss. 2117 (1593), fol. 53 v. și Mss. 2119 (1595), fol. 101 v.

¹⁶³ R. Rybarski, o.c., I, p. 75—86. De exemplu, în 1592 e amintit Martin Benis din Cluj importînd heringi (Ks. cełne, Mss. 2116, p. 70).

¹⁶⁴ *Ibid.*, p. 144.

¹⁶⁵ Ign. Baranowski, o.c., p. 54.

¹⁶⁶ R. Rybarski, o.c., I, p. 144.

¹⁶⁷ *Ibid.*, p. 146.

¹⁶⁸ *Ibid.*, p. 145—146.

¹⁶⁹ *Ibid.*, p. 145, 147.

¹⁷⁰ *Ibid.*, p. 150, 191.

¹⁷¹ WAP, Ks. cełne, Mss. 2119 (1595), fol. 217 v. și Mss. 2120 (1597), fol. 235 v.; R. Rybarski, o.c., p. 187—188.

¹⁷² Ign. Baranowski, o.c., p. 14—16.

¹⁷³ *Ibid.*, p. 77.

¹⁷⁴ WAP, Ks. cełne, Mss. 2120 (1597), fol. 277, 277 v—278; Dar, probabil, era și ața de Cracovia, cum arată importul efectuat de clujeni din Viena.

¹⁷⁵ *Ibidem*.

mărfuri, ca dantelă, perdele, ștergare, fețe de masă, șnur, pasmanterie vor fi fost mai mult mărfuri de tranzit decât produse poloneze de export.

Din cele de mai sus rezultă că în cea mai mare parte rolul jucat de Cracovia în legăturile comerciale cu Clujul este acela de centru de tranzit al mărfurilor venite din toate colțurile Europei, din Orient sau din țările de peste mare. Comerțul Cracoviei cu Clujul are acest caracter de tranzit îndeosebi pentru pieile Rusiei, Lituaniei și Moldovei și pentru produsele textile ale Angliei, Olandei, Belgiei, Franței, Italiei, Sileziei, Austriei, Bavariei, Saxoniei, Moraviei și Slovaciei, produsele similare poloneze figurînd în mult mai redusă cantitate în importul Clujului, ca unele care, deși Polonia epocii dispunea de o bună producție de textile, erau concurate de produsele mai bune străine. Același rol de intermediar îl are Cracovia și în ce privește mirodeniile, fructele, peștele, vopselurile și sofranul din Turcia, Italia, Spania și țările germane, ca și în ce privește diferite mărfuri mărunte de proveniență sileziană, bavareză, italiană etc.

Numai în sectorul metalelor și obiectelor de metal Cracovia a reușit să-și asigure o întietate în exportarea produselor indigene, ceea ce dovedește dezvoltarea forțelor de producție în industria extractivă și prelucrătoare a țării.

Cele de mai sus ne impun încă o concluzie: Clujul, ca și Oradea și alte orașe transilvănene, la sfîrșitul sec. XVI, prin intermediul Cracoviei, se aprovizionau, de pe o arie comercială foarte întinsă, care, în afară de teritoriile de peste mări, cuprindea toate țările Europei.

Aruncînd o privire asupra celor avansate constatăm că din rîndul mărfurilor importate de clujeni din Cracovia — ca și din Viena — lipsesc o mulțime de produse de fierărie (lopeți, cazmale, ciocane etc.), de cojocărie, șelărie și curelărie (șei, căpestre, tolbe, trăiști de piele, cojoace etc.) de armurărie (arcuri, săbii, pumnale, arbalette, platoșe etc.), de lemnărie, de funărit, de argintărie și aurărie, de săpunărit și luminărit, ceea ce dovedește ori dezvoltarea adecvată în Transilvania a tuturor acestor meșteșuguri, capabile să asigure o bună aprovizionare și de multe ori să și exporte¹⁷⁶, ori se importau din alte țări, pe cînd producția textilă, îndeosebi, pare a fi fost deficitară.

Mărfuri exportate de clujeni la Cracovia

Dacă — în cei cîțiva ani — volumul importului clujean a fost relativ însemnat, nu tot același lucru se poate spune despre volumul exportului clujean în direcția Cracovia. Din datele extrem de sumare pe care ni le furnizează registrele vamale cracoviene rezultă că în anii 1595—1599 negustorii clujeni au exportat la Cracovia piei de cerb, ceară, vin, mied, miere, scoarțe, seu topit, după cum reiese din tabelul de la p. 213¹⁷⁷.

Toate aceste mărfuri au fost aduse și vîndute la Cracovia de negustorul clujean Mihail Luther și, convertite — cu aproximație — în unitățile de măsură de azi, vedem că el a exportat o cantitate de circa 1700 kg ceară¹⁷⁸, cca. 3317,76 l. de

¹⁷⁶ Cf. Șt. Pascu, *Meșteșugurile din Transilvania pînă în secolul al XVI-lea*, București, 1954, p. 121 urm., p. 135 urm., 221, 238—239. Săpunăritul era mai puțin dezvoltat, săpunul fiind făcut de fiecare gospodărie (*ibid.*, p. 220). De altfel, ceva săpun se importa.

¹⁷⁷ Tabelul s-a întocmit pe baza registrelor vamale cracoviene din 1595 (Ks. cełne, Mss. 2119) și 1597 (Ks. cełne, Mss. 2120).

¹⁷⁸ S-a socotit 1 piatră (1 kameń) = 14,976 — 18,432 kg. și s-a luat media. R. Rybarski, o.c., I, p. 128 scrie că 1 centnar = 65 kg., iar în vol. II. p. 339 că 1 centnar = 5 kam., de unde ar rezulta că 1 kam. = 13 kg.

Anul	Produsele	Cantități	Valoare vamală
1595	piei de cerb	2 buc.	—
1595	ceară	100 pietre	200 mărci
1595	scoarțe	4 buc.	8 mărci
1595	mied	4 beczki	—
1597	miere	1 kuffa	—
1597	mied	4 kuffe	—
1597	vin	2 kuffe	—
1599	seu topit	115 măji ardelene	345 fl. ung.

mied, cca. 552,96 l. de miere (*miód prasny*) și circa 1105,96 l. de vin¹⁷⁹. Valorile vamale nu se indică decât la ceară și anume 200 mărci poloneze, adică circa 640 fl. pol. sau 422 fl. 40 d. ung. și la scoarțe 8 mărci, adică 25 fl. 6 gr. pol. sau 16 fl. 63 d. ung. Nu dispunem de date privind valoarea pieilor de cerb, dar dacă la valoarea cerii și a scoarțelor adăugăm valoarea miedului, mierii și vinului — la prețurile de atunci din Polonia — obținem o valoare totală de ± 2381 fl. pol. sau ± 1571 fl. 46 d. ung. la care, dacă adăugăm valoarea vamală a celor 115 măji de seu = 345 fl. ung.¹⁸⁰, obținem totalul de 1916 fl. 46 d. ung. Dacă neglijăm valoarea celor 2 buc. de piei de cerb, atunci rezultă că exportul Clujului la Cracovia în ultimii ani ai sec. XVI stă față de importul de acolo (25 435 fl. 88 d. ung.) în raport de cca. 1 : 13, deci exportul Clujului reprezintă a 13-a parte din importul lui cracovian. Se vede, prin urmare, că în relațiile Clujului cu Cracovia balanța sa comercială era pasivă. Această concluzie se confirmă și prin datele mai generale pe care le oferă registrul tricesimal al Clujului din anul 1599. Din acest registru rezultă că atunci s-a plătit 729 fl. 42 d. tricesimă pentru mărfurile exportate din Cluj, iar pentru mărfurile importate la Cluj în același an s-au plătit 3237 fl. 47 d. Deci, valoarea vamală a tuturor mărfurilor înregistrate la vama Clujului ca importate la Cluj s-a ridicat la $\pm 97\ 000$ fl., în timp ce valoarea vamală a mărfurilor exportate din Cluj în diverse orașe a fost doar de $\pm 21\ 880$ fl.¹⁸¹, deci importul apusean și central-european prevala asupra exportului cu aceeași direcție, la Cluj, în 1599. Este ceea ce se confirmă și prin analiza sumară a traficului comercial dintre Cluj și Cracovia în ultimii ani ai sec. XVI.

Care să fie — în raport cu Polonia — explicația acestui fenomen? Exportul Clujului la Cracovia în acest timp — și putem spune al Transilvaniei la Cracovia — dacă adăugăm și cele câteva piei de biber și vidră aduse în centrul co-

¹⁷⁹ Calculele s-au făcut după R. Rybarski, o.c., II, p. 337—338; Fr. Nolack, *Münz-, Mass-, und Gewichtsbuch*, Leipzig, 1879 și *Der grosse Brockhaus*, s.v.

¹⁸⁰ Calcularea aproximativă a cantităților și prețurilor s-a făcut după autorii indicați în nota precedentă, la care s-au adăugat J. Pelc, *Ceny w Krakowie*, p. 37, 40; W. Adamczyk, *Ceny w Warszawie w XVI i XVII wieku*, Lwów, 1938, p. 28 și T. Wierzbowski, *Wademecum. Podręcznik dla studentów archiwalnych*, Lwów — Warszawa, 1926, p. 216.

¹⁸¹ Arh. Stat. Cluj-Napoca, SOC, XIV/8, 1599, Registrul tricesimal; S. Goldenberg, *Clujul în secolul al XVI-lea (Producția și schimbul de mărfuri)*, cap. IV, Comerțul clujean în sec. XVI.

mercial al Poloniei mici, în 1595, de negustorii orădeni¹⁸² —, consta precumpănit din materii prime: piei, ceară, vin, mied și miere. Or, tocmai aceste mărfuri — cu excepția pieilor de cerb — se aduceau la Cracovia în mari cantități din Moldova (piei, ceară, miere), din Rusia și Lituania (piei, mied, miere) și din Occident, din Austria și Moravia, din Orient, Ungaria (vin)¹⁸³ și ca atare, negustorii clujeni trebuiau să facă față acolo unei mari concurențe și, prin urmare, exportul acestor produse la Cracovia nu era prea rentabil.

În timp ce importul Clujului consta mai ales din produse manufacturate, el exporta îndeosebi materii prime, urmînd în acest caz regula generală a țărilor de la răsărit de Elba, care trimit spre apus materii prime și importă produse manufacturate¹⁸⁴. De altfel, e îndeobște cunoscut că mari cantități din materiile prime importate la Cracovia erau tranzitate spre Cehia, Austria și țările germane.

Nu putem preciza locul Clujului în ansamblul importului Cracoviei în anii 1595 și 1597, deoarece nu dispunem de date comparative, dar față de al altor orașe, apusene ori răsăritene, el a fost cu siguranță foarte redus. Putem spune numai că pieile de cerb, pe care clujenii le aduc la Cracovia, se aduceau acolo în cantități relativ mici¹⁸⁵ și ca atare, clujenii ar fi avut aici o bună posibilitate de câștig, pe care nu știm din ce motive nu au speculat-o. Ceara adusă de clujeni la Cracovia era un foarte căutat articol atît pentru luminării cracovieni (*candelarii, luminatores*), care dispuneau de 10 ateliere și exportau luminări prin Gdańsk¹⁸⁶, cît și pentru cei din Silezia, Viena și Nürnberg¹⁸⁷, unde se exporta din Cracovia. Alături de ceara polonă, ceara de import trebuie să fi fost la sfîrșitul sec. XVI în mari cantități, de vreme ce este destul de ieftină: 156—223 groși 1 piatră (Kameń), adică circa 13—17 kg¹⁸⁸. Miedul importat din Cluj era de 2 feluri: *miód pitny*, de băut, cum este cel adus de Mihail Luther în 26 mai 1595 pentru „dl. hatman“¹⁸⁹ și *miód przasny*, adică miere. Pe piața Cracoviei va fi avut de înfruntat concurența miedului ce venea din Rusia, mergînd pînă în Cehia¹⁹⁰.

În sfîrșit, vinul este renumitul *wino siedmiogrodskie*, adus la Cracovia în 28 ianuarie 1600 în 6 care mari trase de 26 de cai, în total 6 beczi = cca. 1660 l¹⁹¹. Într-adevăr, vinul orădean — probabil din podgoriile din Dealul Orășii — era renumit încă în prima jumătate a sec. XVI, cînd cunoscutul episcop al Cracoviei Jan Tomicki — după ce fusese informat de Andrei, castelanul Cracoviei și Ioan, palatinul Rusiei, care fuseseră la Oradea și băuseră aici „praestantissimum quoddam vini genus, quod et sapore esset gratissimo et non modo noxium non esset, verum etiam inprimis salubre bibentibus“ — cerea să i se trimită și lui 2 butoaie (*vasa*), unul cu vin alb, celălalt cu vin roșu, căci „starea sănătății lui

¹⁸² WAP, Ks. cełne, Mss. 2119 (1595), fol. 125 v. (Sabo Janus z Varadina).

¹⁸³ R. Rybarski, o.c., I, p. 87—101, 103—104, 118—122; A. Florovskij, *Čehi i vostočnîie Slaviane*, p. 169 urm., p. 216; A. Wawrzyńczyk, o.c., p. 43—52.

¹⁸⁴ Cf. Pavol Horváth, *Príspevok k obchodným stykom*, cit., p. 138—139.

¹⁸⁵ În 1584 s-au importat doar 260 de piei de cerb. (R. Rybarski, o.c., I, p. 92—93). Negustorul clujean Mihail Luther a adus în 26 mai 1595 și 4 piei de căprioară crude, dar pentru a-i fi prelucrate de pielarii cracovieni („cztery sarnye sorowe na wiprawe sobie“) (WAP, Ks. cełne, Mss. 2119 (1595), fol. 140 v.).

¹⁸⁶ Ign. Baranowski, o.c., p. 115—118.

¹⁸⁷ R. Rybarski, o.c., I, p. 103—104.

¹⁸⁸ I. Pelc, o.c., Anexa, p. 69. Ceara din Cluj este trecută în registru la valoarea 96 groși = 1 kam. (cca. 13—17 kg.), deci mai ieftină.

¹⁸⁹ WAP, Ks. cełne, Mss. 2119 (1595), fol. 110 v.: „p. hethmanowy do piwnice“.

¹⁹⁰ A. Florovskij, o.c., p. 216.

¹⁹¹ WAP, Ks. cełne, Mss. 2121 (1600), fol. 31.

are nevoie de un astfel de vin“ („valetudinis mee ratio tale vini genus desiderat“)¹⁹². Deși mai ieftin cu ceva decât malvazia și muscatul¹⁹³ *vinum hungaricum*, sub care, desigur, de multe ori, în afară de cel adus la Cracovia din Ungaria (Sopron, Baranya) trebuie să înțelegem și vinul transilvănean, se bucura de mare trecere, fiind importat acolo în mari cantități pentru curtea regală și pentru șleahta polonă¹⁹⁴.

În legătură cu redusul export al clujenilor la Cracovia observăm că mărfurile amintite sînt aduse acolo de negustori clujeni, cum, de altfel, în cea mai mare parte, tot negustori străini aduceau acolo și celelalte mărfuri din diferite părți ale Europei. Se pune întrebarea: de ce nu veneau negustorii cracovieni la Cluj pentru a importa mărfurile respective transilvănene — așa cum cei clujeni mergeau la Cracovia?¹⁹⁵ Răspunsul trebuie căutat în raporturile de clasă din Polonia epocii. Secolul al XVI-lea este epoca unei intense dezvoltări economice a Poloniei, atît sub raport industrial, cît și comercial. Ca toate țările la răsărit de Elba, ea exportă mari cantități de produse agricole (cereale, plante tehnice), produse animale, lemne etc. în Apus, unde dezvoltarea năvalnică a forțelor de producție necesita o tot mai mare cantitate de materii prime ce vin în Apus din partea răsăriteană a Europei, economiceste complimentară. Exportul acesta de materii prime îl face însăși șleahta prin Gdańsk, căutînd a-și asigura mereu, ca una ce deține puterea politică, felurite privilegii și avantaje în domeniul exportului. În ce privește importul Poloniei din țările apusene, el constă — cum s-a văzut și din această lucrare — din produse manufacturate: postav, pînză, țesături, mătăsuri, dantele, bijuterii, vinuri scumpe, importate pentru a satisface trebuințele de lux, pompă și bun trai ale șleahței și magnaților.

Șleahta are interesul să cîștige cît mai mult la export, dar totodată e interesată să cîștige și din import, beneficiind de prețuri mai reduse la numeroasele mărfuri importate, de care avea nevoie. În acest din urmă scop, politica ei egoistă de clasă s-a exprimat prin aceea că — între altele — șleahta polonă a impus la seimul din Piotrków, din 1565, hotărîrea prin care negustorilor poloni li se interzicea de a merge în străinătate cu mărfuri polone ori pentru a aduce de acolo în Polonia mărfuri străine, permițîndu-se doar negustorilor străini să vină cu mărfurile lor spre a le desface în Polonia și să ducă de aici tot felul de mărfuri¹⁹⁶.

¹⁹² Cracovia, Bibl. Jagiellońska, Acta Tomiciana, Mss. Sign. 6554/IV, Tomus X legationum, responsionum epistolarum rerumque polonicarum, p. 530—531, Cracovia, 4 sept. 1535.

¹⁹³ În 1597 malmazia (malvazia) se vindea cu 32 groși 1 garniec (= 3,84 l); vinul muscat costa tot atît, iar cel unghuresc se vindea cu 22 groși 1 garniec (I. Pelc, o.c., p. 40—41). Se mai importau în Polonia și vinuri franceze, de Rin, morave, austriece, din Moldova, de la Silistra, de Alicante (Spania), canar (Ins. Canare) etc.

¹⁹⁴ Cf. R. Rybarski, o.c., I, p. 118.

¹⁹⁵ Pentru negustori poloni veniți în Transilvania în sec. XVI, vezi M. Dan, *Le commerce de la Transylvanie avec la Pologne au XVIe siècle*, în *RevRHist*, VIII, 1969, nr. 3, p. 628—630.

¹⁹⁶ Pentru a-i acorda o ușoară compensație negustorimii, dieta din Piotrków a confirmat orașelor privilegiiile cu privire la dreptul de depozit, totuși interesele negustorilor au fost serios legate prin interdicția de a depăși frontierele regatului (Cf. Adam Szelągowski, *Pieniądź i przewrót cen w XVI i XVII wieku w Polsce*, Lwow, 1902, p. 83—85.

Prin această măsură șleahta urmărea atragerea în țară a negustorilor străini, care aici plăteau în monedă bună¹⁹⁷ și prin venirea cărora în mare număr și cu multă marfă se provoca un joc liber al concurenței, de pe urma căruia beneficia în primul rând șleahta. Interdicția pentru negustorii poloni de a merge peste graniță s-a născut din dorința șleahtei de a evita ca negustorii poloni să fie mijlocitorii exclusivi ai raporturilor comerciale cu străinătatea, deoarece negustorii poloni trebuiau să plătească peste hotare pentru mărfurile achiziționate potrivit prețurilor de pe piețele de acolo, ceea ce ducea, în Polonia, la scumpirea mărfurilor importate. Șleahta spera că prin atragerea în Polonia a negustorilor străini face prețurile mărfurilor vândute în Polonia independente de prețurile piețelor străine și supuse reglementării locale (taxe vamale, tarife de prețuri, taxațiuni etc.). Era o măsură, care în același timp urmărea să apere moneda polonă prin ieșirea a cât mai puțini bani din țară. Măsura urmărea, într-un cuvânt, ca prețurile mărfurilor importate în Polonia să fie mai accesibile nobilimii. Dar în implicațiile ei măsura lovea în interesele negustorilor, ale orașelor polone, a căror dezvoltare o va frina, cum se va dovedi mai ales în secolul următor¹⁹⁸.

În aceste condițiuni se explică de ce la sfârșitul sec. XVI la Cracovia abundă negustori străini: ruși, lituani, greci, venețieni, silezieni, nemți, cehi, moravi, evrei, armeni, englezi, moldoveni și alții și de ce, alături de ei, apar și numeroși negustori transilvăneni, îndeosebi clujeni și orădeni, care vin cu mărfurile lor la Cracovia, de unde se întorc acasă cu altele.

De fapt, interdicția nu a fost tradusă în viață dintr-o dată și așa se explică prezența negustorilor poloni în Silezia, Moravia, Austria și, deși foarte puțini, și în Transilvania, în ultimele trei decenii ale secolului al XVI-lea¹⁹⁹.

Din cât putem urmări în registrele vamale ale Cracoviei rezultă că negustorii transilvăneni, care aduceau mărfuri la Cracovia, o făceau, de multe ori, pe seama unui anume negustor. De exemplu, în 1597, negustorul clujean Mihail Luther a adus vin și mied transilvănean pentru Malcher Tylis, *civis Cracoviensis*, ceea ce dovedește strânsele legături între negustorii clujeni și cei cracovieni, împiedicați să se aprovizioneze singuri dincolo de frontieră²⁰⁰.

Cu acestea se termină și considerațiile noastre privitoare la schimbul de mărfuri între Cluj și Cracovia la sfârșitul sec. XVI. Toate celelalte chestiuni legate de problema schimburilor comerciale: categoriile negustorimii clujene, structura negustorimii cracoviene, dreptul de depozit impus negustorilor clujeni în Polonia, negustori clujeni care au primit indigenatul la Cracovia, problema capitalului co-

¹⁹⁷ La sfârșitul sec. XVI moneda polonă se depreciașe mult. Dar la sfârșitul sec. XVI vin și bani străini cu o foarte scăzută valoare, bătuți în Țările de Jos sau în alte țări apusene (A. Szelaŕowski, o.c., p. 166). Greutățile monetare se reflectă în măsurile luate atunci de Sigismund III Wasa (*ibid.*, p. 167—170). Moneda ungurească — dovadă valoarea florinului polon față de cel unguresc — are încă un curs ferm la sfârșitul sec. XVI.

¹⁹⁸ A. Szelaŕowski, o.c., p. 87—89; B. Zientara, o.c., p. 186—187.

¹⁹⁹ R. Rybarski, o.c., I, p. 217—218.

²⁰⁰ Negustorii poloni nu puteau merge în Ungaria sau Transilvania după vin. (*Volumina legum*, II, f. 973, anul 1578: *O przekupniach*. Cf. și Franz Joseph Jekel, *Polens Handelsgeschichte*, Wien u. Triest, 1809, p. 172). Cei atestați în Transilvania în sec. XVI reprezintă o excepție. Astfel, la 1557 la Bistrița e amintit negustorul armean din Liow Iwachko (Arh. Stat. Cluj-Napoca. Arh. Bistriței, nr. 24, Turda 1, VI, 1557; iar în 1578 negustorul și meșteșugarul polon Gheorghe *pellifex* (blănarul). (*Ibid.*, nr. 140, 22. XII. 1578), (*Sprawozdanie z poszukiwań na Węgrzech*, Kraków, 1919, p. 128, nr. 380).

mercial, a creditului, a prețurilor și a profitului comercial etc. au fost tratate de noi în studiul închinat special negustorilor clujeni atestați la Cracovia în ultimul deceniu al secolului al XVI-lea, ca și în alte studii²⁰¹.

De schimburile comerciale ale Clujului cu Cracovia au profitat și regiunile străbătute de ei pe drumul de întoarcere din Cracovia la Cluj²⁰². Totodată, de schimburile comerciale ale Clujului și ale altor orașe din nord-vestul Transilvaniei au beneficiat și piețele Moldovei și Țării Românești și, poate, și cele din Peninsula Balcanică²⁰³.

MIHAIL DAN

DER HANDEL ZWISCHEN CLUJ UND KRAKÓW IM LETZTEN JAHRZEHT DES 16. Jhs. (II)

(Zusammenfassung)

Die rumänische, ungarische, polnische, tschechische und slowakische Geschichtsschreibung hat diese Frage entsprechend behandelt, aber ein systematisches Studium wird erst jetzt zum ersten Mal aufgrund der krakauer Zollregister unternommen.

Vorliegende Abhandlung untersucht die Handelsstrassen zwischen Klausenburg und Krakau und die Art auf welche die Waren transportiert wurden usw. Nachher unterstellt der Verfasser den Warenhandel zwischen Klausenburg und Krakau einer nähern Analyse, indem die zwischen den Jahren 1593—1599 aus Krakau importierten Waren aufgezählt werden: Wollstoffe, Leinwand, Metallrohstoffe und Gegenstände, Gewürze, Obst, Fische, Farbstoffe usw. Der Gesamtwert der in Klausenburg eingeführten Waren betrug am Ende des XVI Jhs. die Zahl 25.436 Rfl. 88 Dukaten. Weiterhin versucht der Verfasser aufgrund der jährlichen Einkünfte der Krakauer Bank, die Stelle der Stadt Klausenburg zwischen den Krakauer Absatzmärkten festzulegen. Zu den andern Fragen welche der Verfasser in dieser Abhandlung zu klären versucht, gehören: die Erklärung der Erscheinung einer Höchtseinfuhr in den Frühjahrs und Herbstmonaten; das vorwiegende Einführen von Textilwaren aus Mitteleuropa (mit der dazugehörigen Erklärung); die Frage der Preiserhöhung und die Herkunft der von den klausenburger Kaufleuten aus Krakau eingeführten Waren.

Weiterhin wird der Import von Metallrohstoffen, Metallgegenständen, Tuchgewebe, Seide, Kleidungs- und Schuhwaren, Chemikalien und Farben eingehender untersucht.

Aufgrund der in den krakauer Zollregister enthaltenen Angaben schildert der Verfasser auch den zwischen den Jahren 1595—1599 stattgefundenen Warenausfuhr durch klausenburger Kaufleute nach Krakau. Dabei stellt er fest, dass der klausenburger Export nach Krakau ein 13-tel des ganzen krakauer Imports dargestellt hat, und folgedessen wir für Klausenburg eine passive Handelsbilanz wahrnehmen.

Die Abhandlung untersucht auch die Konkurrenz, welche durch die aus Russland, Littauen, Österreich, Mähren und dem Orient kommenden Kaufleute, den

²⁰¹ M. Dan, *Le commerce de la Transylvanie avec la Pologne au XVIe siècle*, in *RevRHist*, VIII, 1969, nr. 3; idem, *Negustori clujeni la Cracovia în ultimul deceniu al sec. XVI-lea*, în *ActaMN*, VIII, 1971 și același studiu și în *Otázky dějin střední a východní Evropy*, *Sborník Ph. Dr. Jozefu Macůrkovi Dr. Sc. k sedmadesátým narozeninám*, Brno, 1971.

²⁰² Cf. WAP, Ks. ceľne, Mss. 2121 (1599), fol. 18 și fol. 67.

²⁰³ R. Manolescu, *Le rôle commercial de la ville de Braşov dans le sud-est de l'Europe au XVIe siècle*, în *Nouvelles études d'histoire*, II, 1960, p. 208 și 212.

klausenburger Handelsleuten gemacht wurde; die Wirtschaftspolitik der Schachtha als auch mit die engen Beziehungen zwischen den krakauer und klausenburger Kaufleuten.

Als eine Schlussfolgerung von besonderem geschichtlichen Wert, trachtet der Verfasser danach, die Feststellung hervorzuheben, dass der Warenaustausch zwischen Klausenburg und Krakau sich auch auf andere Städte aus Nordwestsiebenbürgen und verschiedene Absatzmärkte aus der Moldau, Walachei und vielleicht sogar aus der Balkanhalbinsel positiv ausgewirkt hat.